

Sylwia Nehring
Instytut Historii i Archiwistyki
Wydział Nauk Historycznych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Pamięć i polityka pamięci w muzeum historycznym.
Wystawy i działania edukacyjne wybranych muzeów w Polsce i w Niemczech

Streszczenie

Przedmiotem badań jest muzeum historyczne jako „narzędzie” polityki pamięci i „twórca” pamięci historycznej. W ujęciu muzeum jako „narzędzia” jest to obszar wydarzeń politycznych, debat publicznych, decyzji organizacyjnych i strukturalnych oraz czynności, jakie wpływają na kształt ekspozycji stałych – w tym wprowadzanych na nich zmian – i stałej oferty edukacyjnej dla szkół z poziomu ponadpodstawowego. W ujęciu jako „twórca” jest to całokształt działań prowadzonych na poziomie wystawienniczym i edukacyjnym, których założeniem jest informowanie, uświadamianie, kształcenie historyczne i tożsamościowe zwiedzających. Wystawy historyczne i prowadzona na nich oferta edukacyjna jako „narzędzia” polityki historycznej i „twórcy” pamięci historycznej wiążą się z działaniem w wymiarze wspólnototwórczym i narodotwórczym.

Praca składa się z wprowadzenia, trzech rozdziałów i aneksu zawierającego zdjęcia ekspozycji stałych prezentowanych w Niemieckim Muzeum Historycznym w Berlinie, Domu Historii w Bonn oraz Forum Historii Najnowszej w Lipsku.

Muzea w formie jaką znamy obecnie wykształciły się w Europie prawie dwieście lat temu. Niemal od początku swego istnienia miały wymiar narodotwórczy, stały na straży dziedzictwa i pamięci zbiorowej. Na przestrzeni tego okresu nierzadko posługiwano się nimi do kreowania polityki kulturowej, a później historycznej. Pomocny był wymiar pedagogiczny, o którym rozpisywano się już w drugiej połowie XIX wieku. Właśnie te perspektywy przedstawiono w pierwszym rozdziale dysertacji, tj. w jaki sposób muzea kulturowo-historyczne, a później stricte historyczne, „tworzyły” pamięć zbiorową danych grup

etnicznych i narodów, oraz w jakiej mierze były „narzędziem” ówczesnej polityki historycznej. Rozważania skoncentrowano wokół rozwoju muzeów w Polsce i Niemczech do 1989 roku.

W rozdziale drugim przedstawiono państwową politykę historyczną z perspektywy muzeów historycznych jako jej narzędzia oraz działania wspólnotowótórcze muzeów i wystaw: formę i zakres w jakiej te instytucje tworzą pamięć historyczną narodów. Opisane zostały przedsięwzięcia na szczeblu rządowym, takie jak ustawy, komisje eksperckie, debaty publiczne związane z polityką pamięci, a także rozwojem wystaw czasowych oraz muzeów poświęconych stricte historii po 1945 roku.

Ostatni rozdział składa się z analizy wystaw stałych oraz prowadzonej w oparciu o nie stałej oferty edukacyjnej dla szkół z poziomu ponadpodstawowego trzech niemieckich muzeów historycznych, tj. Niemieckiego Muzeum Historycznego w Berlinie, Domu Historii w Bonn, Forum Historii Najnowszej w Lipsku. Stanowią one punkt odniesienia dla Muzeum Historii Polski w Warszawie. Rozdział nie zawiera analizy porównawczej, a posiada jedynie taki charakter. Przedstawiono w nim różnice i podobieństwa w kreowaniu pamięci historycznej w muzeum jako narzędzia polityki pamięci w Polsce i w Niemczech.

Kończący rozprawę aneks zawiera kilkadziesiąt zdjęć prezentujących wystawy stałe, w przypadku muzeum w Berlinie ostatnią galerię, poświęcone badanemu okresowi. To bardzo ważny element dysertacji. Ma on charakter nie tylko ilustracyjny. Stanowi uzupełnienie opisanych, w rozdziale trzecim, analiz wystaw i oferty pedagogicznej muzeów.

Podstawowym materiałem źródłowym wykorzystanym w pracy były wystawy stałe dostępne w trzech niemieckich muzeach. To właśnie ekspozycje, jako gotowy produkt działań ekspertów, muzealników i kuratorów, poddano obserwacjom a później analizie. W przypadku muzeum polskiego za źródło posłużyły rozmowa w tymczasowej siedzibie MHP w Warszawie z kuratorami wystawy, wizualizacje ekspozycji stałej, jak również jej ramowa koncepcja. Ponadto wykorzystano oryginalne koncepcje wystaw muzeów w Berlinie i Bonn, foldery ze stałą ofertą edukacyjną na dany rok szkolny i karty pracy, a także regularnie wydawane raporty z działalności Fundacji Niemieckiego Muzeum Historycznego w Berlinie oraz Fundacji Dom Historii Republiki Federalnej Niemiec. Bazę źródłową uzupełniły polskie i niemieckie teksty ustaw, raporty z posiedzeń komisji ankietowych oraz zalecenia eksperckie.

Sylwia Nehring

Toruń, 05.09.2020

Sylwia Nehring
Institute of History and Archival Studies
Nicolaus Copernicus University in Toruń

Memory and the Politics of Memory in the Historical Museum.
Exhibitions and educational activities of selected museums in Poland and Germany

Summary

The subject of this research is the historical museum as a "tool" of politics of memory and "creator" of the historical memory. From the point of view of the museum as a "tool" it is the area of political events, public debates, organisational and structural decisions and activities that influence the shape of permanent exhibitions - including the changes made to them - and the permanent educational offer for the secondary level. As an "artist" it is the whole range of activities carried out at the exhibition and educational level, which are aimed at informing, making visitors aware of, educating them about history and identity. Historical exhibitions and their educational offer as "tools" of politics of memory and the "creator" of historical memory relate to community and nation-building activities.

The work consists of an introduction, three chapters and an annex containing photos of the permanent exhibitions presented at the German Historical Museum in Berlin, House of History in Bonn and the Forum of Contemporary History in Leipzig.

The museums as we know them nowadays have been developed in Europe almost two hundred years ago. Almost from the beginning of their existence, they had a national-forming dimension, they guarded heritage and collective memory. During this period, they were often used to create cultural and later historical policies. The pedagogical dimension was helpful, which was already discussed in the second half of the 19th century. These are the perspectives presented in the first chapter of dissertation, i. e. how cultural-historical museums, and later strictly historical ones, "created" the collective memory of given ethnic groups and nations, and

to what extent they were "tools" of the historical policy of that time. Consideration was focused on the development of museums in Poland and Germany until 1989.

The second chapter presents state historical policy from the perspective of historical museums as its tools and community activities of museums and exhibitions: the form and extent to which these institutions create the historical memory of nations. The description includes projects at the government level, such as laws, expert committees, public debates related to the politics of memory, as well as the development of temporary exhibitions and museums devoted strictly to history after 1945.

The last chapter contains an analysis of the permanent exhibitions and the ongoing educational offer based on them for the secondary level of the three German historical museums, i. e. German Historical Museum in Berlin, House of History in Bonn, Forum of Contemporary History in Leipzig. They are a reference point for the Polish History Museum in Warsaw (MHP). The Polish project is currently under construction and its opening is planned for 2021. The source was not the exhibition but its concept and ready-made visualizations. The chapter does not contain a comparative analysis but is only of this nature. It presents the differences and similarities in the creation of historical memory in the museum as a tool of politics of memory in Poland and Germany.

The final annex contains several dozen photographs presenting permanent exhibitions devoted to the period under study. This is a very important element and is not only illustrative. It complements the analyses of exhibitions and the pedagogical offer of museums.

The basic source material used in the work was permanent exhibitions available in three German museums. It was the exhibitions, as a finished product of the activities of experts, museum workers and curators, that were observed and later analysed. In the case of the Polish museum, the source was an interview at the temporary headquarters of the MHP in Warsaw with the curators of the exhibition, visualizations of the permanent exhibition, as well as the framework concept of this exhibition. In addition, the original exhibition concepts of the Berlin and Bonn museums, folders with a permanent educational offer for the school year and work cards were used, as well as regular reports on the activities of the Foundation of the German Historical Museum in Berlin and the Foundation House of History of the Federal Republic of Germany. The source base was complemented by Polish and German texts of laws, reports from questionnaire committee meetings and expert recommendations.

Sylvia Nehring